

QUYONLARDA CHUVALCHANGSIMON O`SIMITASI NERV TUZILMALARINING YOSHGA BOG`LIQ MORFOLOGIK O`ZGARISHLARI

Mamataliyev Abdumalik Rasalovich Dotsent,

tibbiyot fanlari nomzodi Klinik anatomiya kafedrası

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Samarqand, O`zbekiston

Annotatsiya: Ushbu maqolada quyonlarning chuvalchangsimon o`simtasi innervatsiyasining yoshga bog`liq rivojlanishi o`rganilgan. Quyoning chuvalchangsimon o`simtasi devoridagi mushaklararo nerv tolalari va nerv hujayralaridan iborat nerv chigallari hosil bo`lgan.

Kalit so'zlar: quyon, chuvalchangsimon o`simta, innervatsiya, Kampos usuli bilan singdirilgan nerv apparati, nerv tolalari.

ВОЗРАСТНЫЕ MORFOLOGИЧЕСКИЕ ИЗМЕНЕНИЯ НЕРВНЫХ СТРУКТУР ЧЕРВЕОБРАЗНОГО ОТРОСТКА У КРОЛИКОВ

Маматалиев Абдумалик Расалович Доцент, кандидат

медицинских наук Кафедра клинической анатомии

Самаркандский государственный медицинский университет,

Самарканд, Узбекистан

Резюме: Данная статья описывает развитие иннервации червеобразного отростка кролика. В стенке отростка кролика располагается хорошо развитое межмышечное сплетение, образованное пучками нервных волокон и нервными узлами.

Ключевые слова: кролика, червеобразного отростка, иннервация, нервный аппарат, импрегнировались по методу Кампоса, нервных волокон.

AGE-RELATED MORPHOLOGICAL CHANGES IN THE NERVE STRUCTURES OF THE APPENDIX IN RABBITS

Mamataliyev Abdumalik Rasalovich Associate Professor

Candidate of Medical Sciences Department klinikal Anatomy

Samarkand State Medical University, Samarkand, Uzbekistan

Abstract: This article describes the development of innervation of the rabbit vermiform appendix. In the wall of the rabbit appendix there is a well-developed intermuscular plexus formed by bundles of nerve fibers and nerve nodes.

Keywords: rabbit, vermiform appendix, innervation, nervous apparatus, impregnated by the Kampos method, nerve fibers.

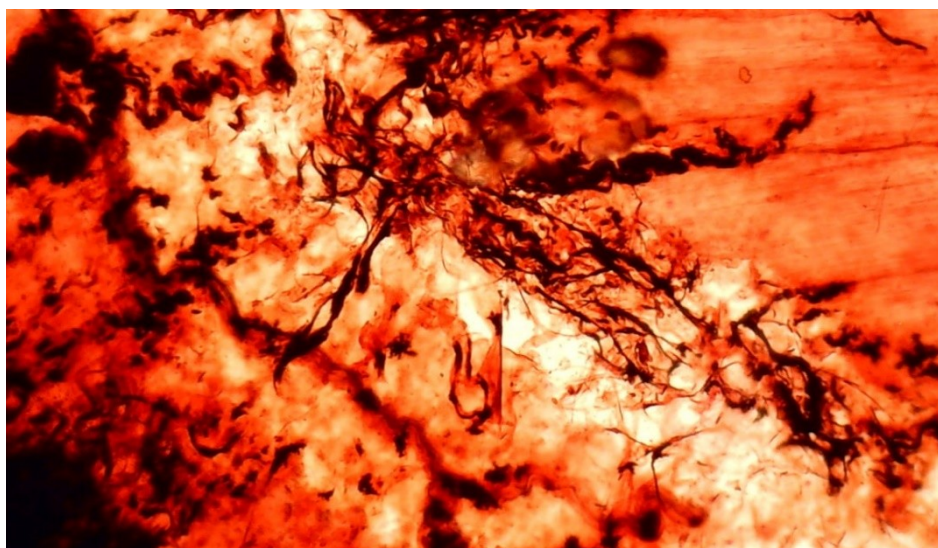
Kirish. Chuvalchangsimon o'simtaning inervatsiyasiga bag'ishlangan ilmiy ishlar ko'p bo'lsada, qarama-qarshi fikirlar ko'plap uchraydi. Ayrim olimlar shiliq osti Auerbex nerv chigallari yaxshi rivojlanmagan deb xisoblaydi. Bundan farqli o'laroq, boshqa mualliflar vermiform appendiksning devorining shiliq osti qavatida Auerbax nerv chigallaridan iborat kuchli asab tizimi mavjudligini ta'kidlashadi. Shu ilmiy mavzuga yanada aniqlik kiritish maqsqdidagi quyondarda chuvalchangsimon o'simtasi nerv tizimini o'rganish uchun quyidagi maqsadni qo'ydi.

Tadqiqot maqsadi: Quyondarda chuvalchangsimon o'simtasi innervatsiyasining yoshga bog'liq rivojlanishini o'rgandik.

Tadqiqot materiallari va usullari: Tadqiqotimizni yangi tug'ilgan va voyaga etgan jami 12 ta quyondan olingan materallarda olib borildi. Olingan chuvalchaosimon o'simta neytral formalinning 12% eritmasida qotirildi, Muzlatuvchi mikrotomda 10-12 mikron qalinlikda kesilib, olingan kesmalardan

gistologik preparatlar tayorlandi. Nerv tolalarining gistologik tuzilishni o`rganish uchun Bilshovskiy-Gros va Campos usularida bo`yaladi.

Tadqiqot natijalari: O`rganilgan materiallarning tahliliga asoslanib, quyonlarning chuvalchangsimon o`simtasi devoridagi mushaklar orasida joylashgan nerv tolalari va nerv chigallari yaxshi rivojlangan degan fikrga kelish mumkin. Yangi tug`ilgan quyonlarda chuvalchangsimon o`simta devoridagi Auerbax nerv chigallari hayotning birinchi kunlarida to`liq shakillanmagan. Nerv tolalari nozik ingichka tuzilishga ega. Yoshi ortishi bilan nerv chigallari rivojlanib keng ilmoqli, to`rtburchak va kamroq uchburchak va ko`pburchak shaklga ega bo`lgan nerv chigallarini tashkil qiladi. Voyaga etgan quyonlarda nerv poyalari shakillanib, nerv tolalari ancha qalinlashadi. Nerv tolalari soni ortib qalin tolalar paydo bo`ladi[rasm-1].

Rasm- 1. Chuvakchansimon o`simta devoridagi mushaklararo nerv tolalari.

Obektiv-40. Okulyar- 10 kattalashtirilgan.

Yangi tug`ilgan quyonlarda nerv chigallarining xajmi dastlabki kunlarda eng katta diametri 13 mikronni tashkil qiladi. To`rt haftalik quyonlarda chigallarning shakli kattalashib, o`sib boradi va ikki-uch oylik quyonlarda 17 mikronga etadi. Voyaga etgan quyonlarda esa diametric 26 mikronga etadi. Nerv chigallarining diametric 64 mikrongacha o`sadi. Nerv tolalari kesishgan joylarida turli o`lcham va shakldagi

nerv tugunlari joylashgan. Yangi tugilgan quyonlarda ko'pincha uchburchak shaklida bo'ladi. Ularning o'lchamlari 13x8 mikrondan 21x13 mikrongacha katalashadi. To'rt haftalik quyonlarda kichik tugunlardan tashqari 34x27 mikronga yetadigan nerv tugunlari ham bor. 2-3 oylik quyonlardagi nerv tugunlarning o'lchamlari 52x10 mikronga etadi. Ayrim quyonlarda 2-3 yoshda 107x17 mikron o'lchamdagi tugunlar ham topiladi. Nerv tugunlarining katalashi bilan birga xar-xil yoshdagi nerv xujaralari farqlanadi. Yangi tug'ilgan quyonlarda asosan neyroblast tipidagi nerv hujayralaridan iborat. Neyroblastlar orasidagi iometric 13-15 mkm bo'lgan dumaloq yoki oval shakldagi individual, ko'proq farqlangan nerv hujayralari ham mavjud. Bu hujayralar 2-3 ta qisqa nozik tolalarga ega. Neyroblast xujayralarida yadrolari odatda eksentrik tarzda joylashgan. Yadro iometric 4 mikronni tashkil qiladi. Yadroda 2-3 ta yadrochalar aniq ko'rinadi.

Xulosa. Shunday qilib, yangi tugilgan quyonlarga nisbatan voyaga etgan quyonlarda chuvalchansimon o'simta devoridagi mushaklararo Auerbax nerv chigallariining tugunlarida differentsiatsiyalangan hujayralar soni ortadi. Ularning hajmi va rivojlanish soni ortadi. 2-3 oylik quyonlarda tugunlarning shakillanish darajasi voyaga etgan quyonlardagi nerv tugunlaruga yaqin. Voyaga yetgan quyonlarning Auerbax chigalidagi nerv xujayralari asosan Dogel 1- tipdagi hujayralarni tashkil qiladi. Dogel II tip hujayralariga juda o'xshash hujayralar ham mavjud. Nerv hujayralari nafaqat nerv tolalari to'plamlari kesishgan joyda joylashgan ganglion apparatini hosil qiladi, balki nerv tolalari to'plamlari bo'ylab alohida to'plamlar shaklida yotadi. Ilmiy adabiyotlardagi mavjud ma'lumotlarga muvofiq bizning ilmiy ta'hlilarimiz ham chuvalchansimon o'simtasining nerv tolalarining rivojlanishi uning devori qavatlarining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq holda sodir bo'ladi degan xulosa qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Маматалиев А., Орипов Ф. Гистологическое строение интрамурального нервного аппарата общего желчного протока и желчного пузыря у кролика, в

норме и после удаление желчного пузыря //Журнал биомедицины и практики.
– 2021. – Т. 1. – №. 3/2. – С. 117-125.

2. Маматалиев А. Р. и др. АНАТОМО-ТОПОГРАФИЧЕСКОЕ СТРОЕНИЕ И АКТИВНОЕ СОКРАЩЕНИЕ СТЕНОК ВОРОТНОЙ ВЕНЫ ЛАБОРАТОРНЫХ ЖИВОТНЫХ //Академические исследования в современной науке. – 2024. – Т. 3. – №. 30. – С. 163-168.

3. Abdullaeva, D. R., Ismati, A. O., & Mamataliev, A. R. (2023). Features of the histological structure of extrahepatic bile ducts in rats. *Golden brain*, 1(10), 485-492 (in Russ).

4. Mamataliev, A., & Oripov, F. (2021). Histological structure of the intramural nervous apparatus of the common bile duct and gallbladder in a rabbit, in norm and after gallbladder removal. *Journal of Biomedicine and Practice*, 1(3/2), 117-125(in Russ).

5. Mamataliev, A. R., Tukhtanazarova, Sh. I., Zokhidova, S. Kh., Omonov, A. T., & Rakhmonov, Sh. Sh. Anatomical and topographic structure and active contraction of the walls of the portal vein of laboratory animals. *Academic research in modern science*, (2024). 3(30), 163-168(in Russ).

6. Satybaldiyeva, G., Minzhanova, G., Zubova, O., Toshbekov, B., Rasulovich, M. A., Sapaev, B., ... & Khudaynazarovna, T. I. Behavioral adaptations of Arctic fox, *Vulpes lagopus* in response to climate change. *Caspian Journal of Environmental Sciences*, (2024); 22(5): 1011-1019.

7. Mamataliev, A. R. (2024). Nervous apparatus of extrahepatic bile ducts in rabbit after experimental cholecystectomy. *International journal of recently scientific researcher's theory*, 2(4), 161-165(in Russ).